

POSTANOWIENIE

Dnia 10 sierpnia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa Gminy Miasta [...] przeciwko Polskiemu Związkowi Działkowców Okręgowi w [...] reprezentowanemu przez Okręgowy Zarząd w [...] o uznanie odmowy zawarcia umowy za bezzasadną, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 10 sierpnia 2017 r., skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego w [...] z dnia 21 kwietnia 2016 r.,

- 1) uchyla zaskarżony wyrok oraz wyrok Sądu Rejonowego w [...] z dnia 30 października 2015 r., i odrzuca pozew,**
- 2) obciąża powoda kosztami postępowania, włącznie z kosztami postępowania kasacyjnego, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu.**

UZASADNIENIE

Powódka Gmina Miasto [...], oznaczając stroną pozwaną jako Polski Związek Działkowców Okręgowy Zarząd w [...], wniosła o uznanie za bezzasadną odmowy zawarcia przez pozwanego umowy gwarantującej realizację przez Gminę Miasto [...] obowiązków określonych w art. 21 i 22 ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych.

Wyrokiem z dnia 30 października 2015 r. Sąd Rejonowy w [...], oznaczając stroną pozwaną jako Polski Związek Działkowców Okręg w [...] reprezentowany przez Okręgowy Zarząd w [...], uznał za bezzasadną odmowę zawarcia przez pozwanego z Gminą Miasto [...] umowy w sprawie likwidacji części Rodzinnego Ogrodu Działkowego „P.” w [...], gwarantującej realizację przez tę Gminę obowiązków określonych w art. 21 i 22 ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych. Wyrokiem reformatoryjnym z dnia 21 kwietnia 2016 r. Sąd Okręgowy w [...] zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo.

Podstawa faktyczna rozstrzygnięć sądów obu instancji była częściowo zbieżna. Bezspornie Gmina Miasto [...] jest właścicielem działki nr 97 o powierzchni 1,6613 ha, dla której prowadzona jest księga wieczystą nr .../0. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego oznacza ją symbolem 73UT (usługi turystyki, w tym hotele, pensjonaty, gastronomia) i symbolem 74RP/US (zieleń urządzone, tereny sportu i rekreacji). Powódka ze względu na położenie blisko jeziora, dobry dojazd i możliwość podłączenia mediów planuje urządzenie pola campingowego ze stoiskami dla camperów. Na terenie nieruchomości prowadzony jest Rodzinny Ogród Działkowy „P.” (dalej jako: ROD). Prawo do działki zostało nabyte nieodpłatnie w 1968 r. przez poprzednika prawnego obecnego stowarzyszenia ogrodowego - Polski Związek Działkowców. Pismem z dnia 22 sierpnia 2014 r. powódka wystąpiła do pozwanego o likwidację części ogrodu działkowego „P.” w [...], zlokalizowanego na działce nr 97, deklarując wypłatę odszkodowania i tereny zamienne. Pozwany pismem z dnia 20 stycznia 2015 r. zawiadomił, że projekt umowy nie uzyskał zgody 2/3 działkowców likwidowanego ogrodu, wymaganej przez art. 19 ust. 4 ustawy o rodzinnych ogrodach działkowych. Podstawą powództwa był art. 19 ust. 5 ustawy, zgodnie z którym w przypadku odmowy

zawarcia umowy, o której mowa w ust. 2, właściciel nieruchomości może w terminie 6 miesięcy od dnia doręczenia odmowy wytoczyć powództwo o uznanie jej za bezzasadną, a sąd rozpatrując sprawę bada zgodność proponowanej umowy z przepisami ustawy. Orzeczenie sądu stwierdzające bezzasadność odmowy zastępuje oświadczenie w przedmiocie zgody na likwidację.

Sąd pierwszej instancji uznał zarzut pozwanego, kwestionującego swoją zdolność sądową i legitymację bierną, za bezpodstawny. Wskazał, że Polski Związek Działkowców (dalej jako: PZD) jest ogólnopolskim stowarzyszeniem ogrodowym powołanym do zakładania i prowadzenia rodzinnych ogrodów działkowych oraz reprezentacji i obrony interesów swoich członków, wpisanym do rejestru innych organizacji społecznych i zawodowych Krajowego Rejestru Sądowego (KRS nr 0000293886). Zgodnie ze statutem struktury organizacyjne PZD nie mają odrębnej osobowości prawnej, korzystają z niej na zasadach określonych w statucie. Organem PZD w jednostce terenowej jest okręgowy zarząd (prezydium). Uwzględniając, że zgodnie ze statutem okręgowy zarząd prowadzi sprawy okręgu, działa na rzecz ROD, współpracuje z organami samorządu terytorialnego i terenową administracją rządową w zakresie tworzenia, funkcjonowania i rozwoju ROD, w szczególności należy do niego opiniowanie żądań właścicieli nieruchomości w zakresie likwidacji całości lub części ROD (§ 115 ust. 2 pkt 19 statutu PZD) stwierdził, że przysługuje mu legitymacja bierna w rozpoznawanej sprawie. Przyjął, że kognicja sądu ogranicza się do badania zgodności proponowanej umowy z przepisami ustawy (art. 19 ust. 5). Uznał, że skoro sposób zaferowania terenów zamiennych oraz ich powierzchnia odpowiadały wymaganiom art. 21 u.r.o.d. odmowa zawarcia umowy była bezzasadna.

Sąd drugiej instancji wskazał, że osobowość prawna przysługuje Polskiemu Związkowi Działkowców, a z osobowości tej korzystają jego jednostki organizacyjne, co nie oznacza że przysługuje im samodzielna. Podzielił pogląd, że skoro uprawnienie opiniowania likwidacji ogrodu działkowego przysługuje zarządowi okręgowemu, to należy do niego także "obrona tego stanowiska w procesie przed sądem". Stwierdził jednak, odmiennie oceniając okoliczności sprawy, że brak podstaw do uwzględnienia powództwa. Przyjął, że do likwidacji ogrodu działkowego

na działce nabytej nieodpłatnie przez PZD niezbędne jest spełnienie trzech przesłanek ustawowych: sprzeczność jego funkcjonowania z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego, żądanie właściciela dotyczące likwidacji ogrodu czyniące zadość wymaganiom ustawowym, ponadto co najmniej 2/3 działkowców musi wyrazić zgodę na zawarcie proponowanej umowy. W sprawie nie zostały spełnione dwie ostatnie, gdyż brak wymaganej większości działkowców, projekt umowy załączony do pozwu obejmował mniejszą powierzchnię jak dotychczasowy ROD, a w toku procesu nie doszło do zmiany żądania pozwu. Twierdzenie o uzgodnieniu w zakresie różnicy powierzchni rekompensaty finansowej uznał za nieistotne, wskazując że strony nadal są w sporze, a pozwany wnosił o oddalenie powództwa.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego w [...] w całości wniosła powódka. Skarga, oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), zarzuca naruszenie: art. 19 ust. 2 i 4 w zw. z ust. 5 u.r.o.d. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że sąd jest uprawniony do uwzględnienia powództwa o uznanie odmowy zawarcia umowy likwidacyjnej za bezskuteczną tylko w przypadku łącznego spełnienia trzech przesłanek zdefiniowanych przez sąd; art. 21 ust. 1 u.r.o.d. poprzez błędną wykładnię skutkującą przyjęciem, że propozycja umowy gwarantującej realizację obowiązków z art. 21 i 22 u.r.o.d., powstała w trakcie negocjacji, zgodnie z którą zaproponowano teren zamienny o mniejszej powierzchni, lecz za rekompensatą finansową zgodną z operatem szacunkowym sporządzonym przez rzeczoznawcę majątkowego nie spełnia wymagań ustawowych (art. 21 u.r.o.d.); art. 19 ust. 5 u.r.o.d. w zw. z art. 193 §1 i § 2¹ k.p.c. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że propozycja umowy przedstawiona w toku jest integralną częścią pozwu i nie może być zmieniana w toku procesu w inny sposób jak przez wniesienie pisma procesowego zawierającego zmianę powództwa. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył:

Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw, w granicach zaskarżenia bierze jednak pod rozwagę nieważność postępowania.

Istota problemu występującego w obecnej sprawie dotyczy zdolności sądowej i zdolności procesowej podmiotu oznaczonego w pozwie jako Polski Związek Działkowców Okręgowy Zarząd w [...], a w orzeczeniach sądów obu instancji jako Polski Związek Działkowców Okręg w [...] reprezentowany przez Okręgowy Zarząd w [...] oraz reprezentacji Polskiego Związku Działkowców w prawomocnie zakończonym postępowaniu przed sądami powszechnymi. Polski Związek Działkowców Okręgowy Zarząd w [...] kwestionował reprezentację PZD i własną legitymację bierną już w odpowiedzi na pozew. Twierdził przy tym, że zarówno Okręgowy Zarząd w [...] jak i Rodzinny Ogród Działkowy „P.” w [...] mają osobowość prawną, prawo reprezentowania PZD w sprawach sądowych i ustanawiania pełnomocników sądowych „w sprawach dotyczących ich kompetencji”, a w sprawie po stronie biernej powinien występować Polski Związek Działkowców Rodzinny Ogród Działkowy „P.” w [...]. Pełnomocnictwo radcy prawnemu, występującemu w sprawie, zostało udzielone przez Prezesa i Vice-Prezesa Polskiego Związku Działkowców - Okręgowego Zarządu w [...]. Dokonując oceny statusu prawnego tak oznaczonych podmiotów przypomnieć należy, że osobami prawnymi są Skarb Państwa i jednostki organizacyjne, którym przepisy szczególne przyznają osobowość prawną (art. 33 k.c.). Do jednostek organizacyjnych nie będących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, stosuje się odpowiednio przepisy o osobach prawnych (art. 33¹ § 1 k.c.). Osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i opartym na niej statucie (art. 38 k.c.). Każda osoba fizyczna i prawna ma zdolność występowania w procesie jako strona (zdolność sądowa), przy czym zdolność sądową mają także jednostki organizacyjne nie będące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 64 § 1 i § 1¹ k.p.c.). Zdolność sądowa stanowi bezwzględną pozytywną przesłankę procesową. Jej brak uwzględniany jest z urzędu w każdym stanie sprawy i, w razie nie uzupełnienia zgodnie z przepisami kodeksu, skutkuje odrzuceniem pozwu (art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c.), zawieszenia lub umorzenia postępowania, jeżeli do utraty zdolności sądowej doszło w toku postępowania (art.

174 § 1 pkt 1 k.p.c., art. 182 § 1 zdanie drugie k.p.c. i art. 355 § 1 k.p.c.). Zdolność do czynności procesowych (zdolność procesową) mają osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1¹ k.p.c. (art. 65 § 1 k.p.c.). Postępowanie przeprowadzone z udziałem osoby pozbawionej zdolności sądowej lub procesowej, organu powołanego do jej reprezentowania jest dotknięte nieważnością (art. 379 pkt 2 k.p.c.).

Polski Związek Działkowców w Warszawie z mocy prawa jest następcą prawnym Polskiego Związku Działkowców, o którym mowa w przepisach ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (Dz. U. Nr 169, poz. 1419 ze zm.) i zachował dotychczasową osobowość prawną (art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych - Dz. U. 2013, poz. 1419 ze zm., dalej jako: u.r.o.d.). Jednostki organizacyjne i organy samorządu Polskiego Związku Działkowców, o którym mowa w przepisach uchylonej ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. stały się jednostkami organizacyjnymi i organami stowarzyszenia ogrodowego. PZD jest ponadto stowarzyszeniem w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, ze zm.), wpisanym do rejestru innych organizacji społecznych i zawodowych Krajowego Rejestru Sądowego. Jego szczególny status, w tym jako stowarzyszenia ogrodowego, powołanego wyłącznie w celu zakładania i prowadzenia rodzinnych ogrodów działkowych, regulują zatem przede wszystkim ustawa z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych, ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach, a w zakresie odmiennie nie uregulowanym tymi ustawami kodeks cywilny i kodeks postępowania cywilnego. Statut stowarzyszenia, jako korporacyjnej osoby prawnej, ma charakter umowy prawa cywilnego, zatem objęta nim regulacja dotycząca zdolności sądowej i procesowej może być uznana za wiążącą podstawę tylko w zakresie przewidzianym w ustawie (zgodnym z nią), a objęte nim postanowienia podlegają interpretacji na zasadach przewidzianych dla oświadczeń woli (por. m.in. uchwała Sądu Najwyższego mająca moc zasady prawnej z dnia 15 października 1985 r., III CZP 40/85, OSNC 1986, nr 6, poz. 86, uzasadnienie uchwał Sądu Najwyższego z dnia 18 maja 1995 r., III CZP 62/95, OSNC 1995, nr 10, poz. 141, z dnia

23 maja 1985 r., III CZP 34/89, OSNC 1990, nr 6, poz. 80). Zgodnie z § 10a ust. 5 prawa o stowarzyszeniach terenowa jednostka organizacyjna może uzyskać osobowość prawną, jeżeli tak stanowi statut stowarzyszenia jednak uzyskuje ją poprzez wpis do KRS. Wykluczone jest odpowiednie stosowanie do jednostek organizacyjnych stowarzyszeń zarejestrowanych przepisów przyznających, w oznaczonym zakresie, zdolność prawną i sądową stowarzyszeniom zwykłym (art. 40 ust. 1a prawa o stowarzyszeniach).

Złożony do akt statut PZD stwierdza, że PZD posiada osobowość prawną i działa przez swoje organy ustanowione w tym statucie, przy czym jednostki organizacyjne korzystają z osobowości prawnej PZD w ramach określonych nim uprawnień i zdolności (§ 3). Jednostkami organizacyjnymi PZD są rodzinne ogrody działkowe, koła członkowskie, jednostki terenowe i jednostka krajowa (§ 31). Okręg jest jednostką terenową PZD, podlegającą wpisowi do Rejestru Jednostek PZD. W myśl § 100 ust. 1 „korzysta on z osobowości prawnej PZD”, a § 117 okręgowy zarząd, prowadzący sprawy okręgu, w zakresie swoich kompetencji określonych statutem samodzielnie reprezentuje PZD, w tym w sprawach sądowych, administracyjnych i podatkowych, a w tym przedmiocie może samodzielnie zaciągać zobowiązania majątkowe w imieniu PZD. Statut wskazuje, że okręgowy zarząd (prezydium) jest organem PZD w jednostce terenowej. Tak ukształtowana struktura organizacyjna, oceniana w aspekcie przepisów kodeksu cywilnego i kodeksu postępowania cywilnego, prowadzi do wniosku, że okręg jako jednostka terenowa PZD nie jest osobą prawną ani jednostką organizacyjną, której ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 64 § 1¹ k.p.c.), w konsekwencji nie posiada zdolności do czynności procesowych (zdolności procesowej) w oparciu o art. 65 § 1 k.p.c. Samodzielnej zdolności sądowej nie przyznaje jej również żaden przepis ustawy. Nie jest zatem podmiotem odrębnym jak stowarzyszenie, co podkreśla wyraźnie § 100 ust. 1 statutu. Zarząd okręgu w postępowaniu sądowym może działać w granicach zdolności sądowej i procesowej PZD jako jego reprezentant wyłącznie w zakresie przewidzianym statutem. Wyklucza to dochodzenie praw lub uczestniczenie w takim postępowaniu w imieniu własnym i na własną rzecz zarówno przez okręg jak i zarząd okręgu.

Analiza rozwiązań ustawy i statutu, dotyczących likwidacji rodzinnych ogrodów działkowych, wskazuje na wieloetapowe działania i odpowiadający im wyraźny podział kompetencji. W przypadku, gdy prawo do nieruchomości, na której znajduje się ROD, zostało nabyte przez stowarzyszenie ogrodowe nieodpłatnie, właściciel nieruchomości może zgłosić do stowarzyszenia żądanie likwidacji ROD, o ile jego funkcjonowanie jest sprzeczne z obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego obejmującym tę nieruchomość, a zgłaszając je jest obowiązany przedstawić propozycję nieruchomości zamiennej odpowiadającej warunkom określonym w art. 21 pkt 1 oraz propozycję umowy gwarantującej realizację obowiązków określonych w art. 21 oraz art. 22. Odpowiednio kompetencją Prezydium Krajowej Rady PZD jako adresata oświadczenia właściciela nieruchomości jest podejmowanie decyzji w przedmiocie likwidacji całości lub części ROD (§ 140 ust. 2 pkt 10 statutu), złożenie oświadczenia woli w przedmiocie zgody na likwidację oraz zawarcie umowy (art. 19 ust. 2 u.r.o.d.). Konsekwentnie powództwo o uznanie odmowy zawarcia umowy za bezzasadną powinno być skierowane przeciwko Polskiemu Związkowi Działkowców - Prezydium Krajowej Rady. Uprawnienia ROD sprowadzają się do czynności polegających na wyrażeniu zgody kwalifikowaną większością przez działkowców na walnym zebraniu (art. 19 ust. 4 u.r.o.d., § 56 statutu), a Okręgowego Zarządu – opiniowania żądań właścicieli w zakresie likwidacji ogrodu (§ 115 ust. 2 pkt 19 statutu).

W tym stanie rzeczy Polski Związek Działkowców Okręg w [...] reprezentowany przez Okręgowy Zarząd nie miał od początku własnej zdolności sądowej i procesowej. Zarząd Okręgu nie mógł działać jako reprezentant Polskiego Związku Działkowców w Warszawie (jednostki krajowej) w granicach jego zdolności sądowej i procesowej, gdyż wykraczało to poza zakres ograniczonej reprezentacji przyznanej mu statutem. Brak zdolności sądowej miał charakter nieusuwalny i skutkować powinien odrzuceniem pozwu.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁹ k.p.c. uchylił wyroki sądów obu instancji i odrzucił pozew. O kosztach postępowania, w tym kasacyjnego, uwzględniając zasadę odpowiedzialności za wynik sprawy

postanowiono zgodnie z art. 108 § 1 zd. 2 w zw. z art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.

kc

aj